

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИНИН МАМЛЕКЕТТИК ТИЛДИ ӨНҮКТҮРҮҮ СЕКТОРУ
И.АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
МАМЛЕКЕТТИК ТИЛ ЖАНА МАДАНИЯТ ИНСТИТУТУ
КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ ЖАНА АНЫ ОКУТУУНУН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
КАФЕДРАСЫ**

КР Улуттук жазуучулар союзунун 85 жылдыгына арналган

“Азыркы кыргыз адабияты окуу процессинде”

аттуу кереге кеңештин жүрүшү:

Ф.и.д., МТМИнин проф. **Аида Эгембердиева** кереге кеңешти ачып, анын максат-милдеттери тууралуу айтып берип, алгачкы сөздү ректораттын өкүлдөрүнө берди.

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин ректору, проф. Т.А.Абдырахманов ошол маалда Өкмөткө чакырылып кеткендигине байланыштуу университеттин илимий иштер боюнча проректору, проф. Э.Ж.Каниметов, мамлекеттик тил боюнча проректор Н.Ж.Эсенгулов иш-чарага катышып, ректордун куттуктоо катын Э.Ж.Каниметов окуп берип, КР Улуттук Жазуучулар союзунун төрагасы Н.Ө.Калыбековго белек тапшырды:

Урматтуу Нурлан Өскөналиевич!

Сизди жана сиз жетектеген КР Улуттук жазуучулар союзунун бардык мүчөлөрүн Союздун 85 жылдык мааракеси менен чын дилден куттуктаймын.

Кыргыз элинин кылымдык тарыхында акын-жазуучулардын коомдогу орду кандай болгондугун жакшы билебиз. Өз кезегинде алардын жазгандары советтик идеологиянын курч куралына айланып, коомдогу негизги күч болгону жашырын эмес. Коомдогу кенже жаштагы балдардан тартып улууларга чейин адабияттын аркасы менен тарбияланып, гумандуулуктун идеяларын өнө бойлоруна сиңиришкен.

Кыргыз адабияты профессионалдык жазма адабият катары башталгандан баштап 20-30 жылда тез бутуна туруп, өзүнөн Чыңгыз Айтматов сыяктуу залкарды ааламга берди. Ал биздин улуттук адабияттын чен-өлчөмүн аныктай турган көрсөткүчкө айланды.

КР Улуттук жазуучулар союзу 85 жыл ичинде кыргыз адабиятынын, сынынын, теориясынын, котормо адабиятынын өнүгүшү үчүн илим чөйрөсүндөгүлөр менен дагы биргелешип иш алып барып келди.

Союздун урашы улуттук адабияттардын бардыгы үчүн оңой эмес болсо дагы, жазуучулар өздөрүнүн эрктүүлүгү менен калемдерин колдон түшүрбөй, замандын, доордун кыйынчылыгына туруштук берип эмгектеништи. Өз мезгилине, элдин кечээги, бүгүнкүсүнө арналган чыгармаларды жаратышты.

Жашоону адабиятсыз элестетүү мүмкүн эмес. Колунуздардан калеминиздер түшпөй, алдыга жарык бере турган чыгармаларды жаратып, аманчылыкта болушуңуздарды тилейм.

(Кол чабуулар)

Мындан соң залга кирип келатканда, босогодогу балдар төштөрүнө тагып берген номерлер боюнча бардык катышуучулар 7 башка бөлмөгө бөлүнүшүп, кереге кенештин планындагы маселелер боюнча Бишкек шаарындагы дебаттык топтун өкүлдөрү кызуу талкуу өткөрүшүп, 30 мүнөттөн кийин кайра чоң залга кайтып келишти жана ар бир дебаттык топтон суурулуп чыккан экиден бала чоң дебатка катышып, дебаттык комиссия алардын айткандарын баалады.

Иш-чаранын мындан аркы жүрүшүн КР Билим берүү жана илим министрлигинин “Мамлекеттик тил” секторунун башчысы **Гүлнара Үмөтбековна Ибраимова** алып барды. Анын сүйлөгөн сөзү:

Урматтуу, бүгүнкү иш-чаранын катышуучулары! Өзүңүздөр байкагандай, бүгүнкү максаттардын бири – бүгүнкү күндөгү кыргыз адабияты, аны окутуунун маселелери, кыргыз адабиятынын орду, бүгүнкү адабияттын балдарга тийгизген таасири, балдарга берген окуу китептеринин таасири – ушул маселелердин тегеретесинде. Колдогу китептер балдарга канчалык деңгээлде турмуштук тажрыйбаларына жардам берип атат? Бул жашыруун эмес, бүгүнкү күндө улуу менен кичүү муундун ортосундагы, теоретиктер менен практиктердин ортосундагы байланыш такыр үзүлүп калган сыяктуу. Бүгүнкү иш-чара аркылуу биз ушул жээктердин ортосунда диалог аянтчасын түзүүнү максат кылабыз. Бүгүнкү абалга биз баа беришибиз керек. Бүгүнкү адабият кандай абалда? Ал балдар таасирлене ала тургандай болуш керек. Дегеле адабият өсүп атабы? Ошонун айланасында ой жүгүртүшүбүз керек. Бүгүн дебаттык топтордун дагы иштегенине күбө болдук. Эми ушуга көнүшүбүз керек, мисалы, япон элинде кайгыга да, кубанычка дагы бирдей мамиле

кылышат. Биз көйгөй жагыбызды дагы көрө билип, чечүү жолдорун дагы билгендей болушубуз керек. Албетте, бүгүн иш-чара өзгөчө форматта өтүп атат. Конференция деп алдын ала макулдашылган болчу. Бирок конференцияда бирөө угат, бирөө сүйлөйт. Бүгүн биз, мугалимдер, ишибиздин жыйынтыгын, жазуучулар өздөрүнүн жазган чыгармаларынын жыйынтыгын балдардан көрүп атабыз. Канчалык деңгээлде биз, улуу муундун өкүлдөрү, балдарга бир нерсе берип атабыз? Кайтарым болуш керек да. Бүгүн балдар ар кандай идеяларды айтып жатышат? Балдар эмнеден аксап атат? Ушул суроолордун алкагынан алганда, бүгүнкү кереге кеңеш бир натыйжа берет деп ишенемин.

(Сөзүнүн аягында ал 85 жылдык юбилей менен куттуктап, сөздү Улуттук жазуучулар союзунун төрагасы Нурлан Калыбековго берди).

Нурлан Калыбеков, Улуттук Жазуучулар союзунун төрагасы: Конференция кызыктуу болуп атат. Чын дилибизден , Улуттук жазуучулар союзунун ак сакал, көк сакалдары болуп, баарыбыз терең ыраазыбыз. Жана Дебаттык топтордун ичинен “Өкмөттүн” өкүлү “байкуш жазуучулар” деп жакшы айтты. Бул эми иш оңолот окшойт. 1991-жылы Союз урагандан бери Жазуучулар Союзу коомдук уюмдун деңгээлинде калып калган. А болбосо учурунда жазуучулар советтик бийликтин жоокерлери болушкан да. 1934-жылы Жазуучулар Союзу уюшулган. Ошондо эле коомдук уюм болуп уюшулуп, 100% мамлекеттин карамагында турган. 2004-жылы ошо кездеги өлкөнүн президенти Аскар Акаевдин кол коюусу менен “улуттук” деген статус берилген. Бирок “улуттук” деген аты эле болбосо, юридикалык күчкө такыр ээ эмес. Улуттук филармония бар, улуттук университет бар, такыр каралбай калды. Биз быйыл келген команда Ак үйгө кирип,

көк үйгө кирип, “улуттук” деген статус иштей тургандай кылып аракеттерди жасап жатабыз. Кудайдын көзү түз болсун!! Мамлекеттик бийликтин да көзү түз болуп атат.

Мобу жерде дебаттын балдары Өкмөт, Оппозиция болуп сүйлөшүп атышпайбы. “Эл окуй турган чыгармаларды жазгыла” деп айтып атышат. Окуу программаларын карайлы. А.Осмоновго чейин адабиятта дээрлик социалдык темалар басымдуулук кылып келди го. “Октябрдын келген кези”, “Жер алган кедейлерге”, “Зарыгам” ж.б. Эми ошолорду “Советтик доорду куруу учурундагы чыгармалар” деп өзүнчө бөлүп туруп эле, саатын ченеп, ансыз деле сааттар кыскартылып жаткан турбайбы, туурабы, балким ар бир авторго 2, 4, 5 тен саат берип отурбай, согуш темасындагы чыгармалар деп, 40-жылдардагы адабият деп, анан А.Осмонов жеткен бийиктик барып келип, адабият 60-70-жылдары болуп көрөгөндөй өнүкпөдүбү. Ошол мезгилди, анан эң кийинки мезгилдин адабиятына чейин ирети менен киргизсек. Бүгүнкү балдар кайсы мезгилдин чыгармаларын окуганга куштар, аны эске алсак.

Ушул башталган жакшы саамалыкка ийгилик каалайм. Мактана турган экономикабыз жок. Саясатты көрүп атасыңар. Мен балдарга айтып атам, молдонун келмесиндей эле кайта-кайта айтып атам, бизди эл кылып, улут кылып турган адабиятыбыз, маданиятыбыз, көркөм дөөлөттөрүбүз. “Манас” үчилтигин, “Эр Төштүк”, “Жаңыл мырза” баштаган ондогон кенже эпосторду дүйнөгө бербедикпи. Ч.Айтматовду жараттык. Андан бери анан, мына бул жерде отурушат, М.Абакиров, С.Жетимишев, Гүлсайра эже сыяктуу, ага чейин А.Токомбаев, Т.Сыдыкбеков, М.Элебаев, К.Эсенкожоев, Т.Касымбеков сыяктуу ондогон залкарлар адабиятта ак эмгек этишти. Бизди улут катары сактап турган ушул рухий дөөлөттөрүбүз болгондон кийин анын өнүгүшүнө кичинебизден чоңубузга чейин жапырт аракет кылышыбыз керек. Эгер буга көңүл бөлбөсөк, бөркүмдөй ишенем, 21-кылымда эл жоголот. Эмне кыргыз мамлекети жалаң уурулардын, коррупционерлердин мамлекетиби?

Бул иш-чара жаңы аракеттердин башталышы болуп турат. Жолу түз, келечеги кең болсун!!

Мелис Абакиров, КР эл жазуучусу: Бүгүнкү иш-чара маселени убагында көтөрүп жатат. Бүгүн биздин ал-ахыбалыбыз абдан кыйын. Глобализациянын шартында ошого ылайык өкүм сүрүүнү каалаган олигархтардын өзүм билемдик иштеринин көлөкөсүндө оокат кылып аткан элбиз. Биздин шартта өнүгүү тууралуу сөз кылуу абдан кыйын. Мамлекетти, элди өнүктүрөбүз десек, адегенде окуу китептери менен камсыз кылышыбыз керек. Бизде карап көрсөк, жылына 8 миң “Алиппе” чыгат экен. Кыргызстанда болсо 87 миң бала окуйт экен. Бул сан орус, өзбек, тажиктерди кошпогондо. Он балага бир “Алиппе” туура келет экен. Мектептердеги абал ушул болсо, эл китеп окубаса, андан ары бир нерсени жылдыруу кыйын. Бүгүн бир жыйынтык чыгаргандай бололу, максатты белгилейли.

Гүлайым Алымкулова, Бишкек шаарындагы №2 мектептин мугалими, “Билим берүүнүн мыктысы”: Бүгүн эң сонун маселе көтөрүлүп атат. Бул адабиятчы мугалимдеринин иши үчүн мурда эле козголо турган маселе болчу. Мен мектепте 36 жылдан бери иштеп мындай кыйналып көргөн эмесмин. Окуу китептери жетишсиз. Мамлекет сонун кылып биздин китепканалардын шартын оңдоп берсе, анан жакшы эмеспи. Окуучуну мындай кой, керек китепти издеп биз таба албайбыз. Мисалы, Султан Раевдин чыгармасы окуу программасына киргизилген. Окутайын десең китеп жок, издебеген жерибиз калган жок. Китеп – бул окуучунун жеген наны. Азыр алар нансыз ачка отурат. Мамлекетти өнүктүрөбүз десек, элди өнүктүрөбүз десек, анда балдар китеп окушу керек, биз аларды ар тараптан билимдүү кылышыбыз керек. Бүгүнкү күнү ата-энелер балдарына китеп сатып бербейт, китеп акыркы планда турат.

Мамлекет мектептин китепканасын алгач камсыз кылып, анан талапты коюшу керек. Мен бүгүнкү жазуучуларга кине коё албайм. Сонун ырларды, сонун чыгармаларды жазып атышат. Бирок ошону жайылтканга мамлекет шарт түзбөй эле. Жазуучу китеп чыгаруу үчүн чөнтөгүндө акча болушу керек. Чыккандан кийин аны сатышы керек, алар аны кыла албайт. Ошон үчүн бизде мамлекеттик идеология жок. Мамлекет шарт түзүп бербесе, китептер элге жетпесе, анан келечегибиз кандай болот?

Гүлнара Ибраимова, КР Билим жана илим министрлигинин “Мамлекеттик тилди өнүктүрүү” секторунун башчысы: “Улуттук программа” дегенди баарыңыздар уксаңыздар керек, ал боюнча аткарылбаган, үнөмдөлгөн акчалардын эсебинен китептерди мектептерге жеткирүүнү максат кылганбыз. Ишке аша элек. Сейит агай, айтсаңыз, балдар азыр жазуучуларга айтып атышпайбы: “Чыгарманы жазып атканда биздин да, окурмандардын дагы кызыкчылыгын эске алсаңар” – деп. Буга сиз кандай карайсыз?

Сейит Жетимишев, КР эл жазуучусу: Биринчиден, ушул иш-чаранын программасын бизге эрте берип койсоңор болмок экен. Түшүнбөй атып эми түшүндүк. Экинчи маселе, “Азыркы кыргыз адабияты окуу процессинде” деген тема мага аябай жагып турат. Абдан мазмундуу, абдан терең тема. Ким ушинтип атап койсо, ага рахмат

айткым келет. Элдин, адабияттын, керек болсо өзүнүн тагдырын ойлонгон адам койгону көрүнүп турат.

Чыгарма жөнүндө сүйлөп атабыз. Тарых, тарых деп эле атабыз. Ооба, тарых жакшы, аны билиш керек, Бирок тарыхтан да башка маселе турат, Мына жаштар отурат, мына биз отурабыз. Эртеңки күндүн тагдыры эмне болот? Жаштардын абалы кандай? Алар эмнени ойлоп атат? Коомду сындап атабыз, олигарх, бизнесмендерди сындап атабыз. Ушул ушу бойдон турабы: Жалган депутат жалган бойдон турабы? Муну ойлой турган жаштар силерсиңер. Бүгүнкү иш-чара ошонун чабалекейи сыяктуу болуп турат.

Мен балдар менен сүйлөшүп турам. Үстүрт карашат көп маселеге. Менин сөзүм жагабы, жакпайбы, балдарды мектепте хрестоматия менен гана окутуп коюп атабыз. Андан көрө китепти баштан-аяк толук окуп, бир эле романдагы, повесттеги бир эле каарманды түбүнө чейин изилдеп берсе, ошол чоң нерсе болмок.

Ч.Айтматовдун “Кассандра тамгасында” бойдогу бала “мен төрөлбөйм” деп атат. Мен айтып атам: “Сен төрөл, сен мага, сен элге шарт түз. Сен төрөлбөй эч жакка кача албайсың”, - деп. “Кассандрада” космонавт дагы бул дүйнөгө келгиси келбегендигин айтат. Мен айтам: “Кел”. Адабиятчыга дагы айтам: “Силер жоголуп кетпегиле! Маселени ушу бойдон калтырбагыла. Күрөшкүлө”, - деп. Мен бул сөздү баарыңарга тиешелүү кылып дагы айтам. Бир китеп окусаңар, бул дагы күрөш. Күрөшкүлө! Бир сөздү дагы үстүрт айта көрбөгүлө. Бир күлсөнөр дагы чын дилден күлгүлө! Бир нерсе айтсаңар чын айткыла! Ошонун үзүрүн көрөсүнөр.

Сулайман Рысбаев, педагогика илимдеринин доктору, профессор: Адам баласы төрт нерсени билиши керек: Атажуртунун тарыхын билиши керек, тарыхсыз эл болбойт.

Адабиятын билиш керек, коомду тарбиялайт, салтын билиши керек, коомду иретке салат. Ар бир адам өзүнө “Мен киммин?” деп суроо бериши керекк. Бул нерсенин бардыгын жалпы, системалуу караш керек. Бүгүнкү конференцияда айтылган маселе ушул жалпылыктан чыгып жаткан нерсе. Адабиятты өнүктүрүүнүн, аны балдарга жеткирүүнүн камын көрүү.

Айгүл Дюшембиева, филология илимдеринин кандидаты, профессор. И.Арабаев атындагы мамлекеттик университеттин Мамлекеттик тил жана маданият институтунун директору: Урматтуу бүгүнкү кереге кеңештин катышуучулары! Биз, уюштуруучулар, сиздерге терең ыраазыбыз. Эртеден бери кандай шарт койсок да, ар бирине активдүү катышып, убактыңыздарды бөлүп аралашып, мектеп

окуучуларынын айткан нерселерин тындап угуп, керек болсо ынанып, пикириңерди, оюңарды айтып, жакшы кызуу талкуу жаратып бердиңиздер. Бүгүнкү күндө мектепте, орто кесиптик окуу жайларда, жогорку окуу жайларда адабият сабагы кандайча өтүлүп жаткандыгын тындадыңыздар. Жакшы нерсе - баарыбыз болдук. Жазуучулар өздөрүңүздөр отурасыздар, мугалимдер, мектеп окуучулары, студенттер, окутуучулар. “Көп түкүрсө көл болот” – дейт. Баарылап бөлүшкөн ой жакшы идеяларды жаратып, мындан аркы кыла турган иштерибиңизге жарыгын чачат, мобу жерде катышып отурган окуу китептеринин авторлору, КАОнун кызматкерлери окуу программасына ылайык китептерди түзөөрдө жанатан бери айтылган сунуш-пикирлерди эске алат, Министрликтин өкүлү өзү негизги бөлүктү алып барды, алар өз камын көрөт деген максатта бүгүнкү кереге кеңешти жыйынтыктайлы. Келип бергениңиздерге эми бир жолу рахмат!!

